

ZAMONAVIY TEATR SAN'ATIDA AKTRISANING IJODIY MAHORATI VA OBRAZ YARATISH TEXNOLOGIYASI**Abdullayeva Durdona Karal qizi**

O'zbekiston davlat yoshlar teatri aktrisasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22748725>

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy teatr san'atida aktrisaning ijodiy faoliyati, sahnaviy obraz yaratish jarayoni hamda aktyorlik mahoratining asosiy tarkibiy jihatlari tahlil qilinadi. Teatr san'atida aktyor shaxsining badiiy tafakkuri, sahna nutqi, plastika, hissiy holatni ifodalash qobiliyati va obrazning ichki psixologik dunyosini ochib berish mahorati muhim omil sifatida qaraladi. Ayniqsa, yoshlar teatrida faoliyat olib boruvchi aktrisaning zamonaviy tomoshabin bilan muloqot o'rnatishi, turli xarakterdagi obrazlarni yaratishi va sahna vositalaridan samarali foydalanishi masalalariga alohida e'tibor qaratiladi. Maqolada aktrisa ijodida kuzatuvchanlik, hayotiy tajriba, emotsional xotira, sahna harakati va nutq madaniyatining o'zaro uyg'unligi yoritiladi. Shuningdek, zamonaviy teatr jarayonida yosh aktyor va aktrisalar oldida turgan ijodiy vazifalar ham tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: teatr san'ati, aktrisa, aktyorlik mahorati, sahna obrazi, sahna nutqi, plastika, rejissura, dramatik obraz, psixologik holat, zamonaviy teatr.

Abstract. This article examines the creative activity of actresses in contemporary theatre, focusing on stage performance, character development, and acting techniques. Particular attention is paid to the importance of artistic thinking, stage speech, physical expression, emotional transformation, and psychological interpretation in creating a convincing theatrical character. The article also discusses the specific creative responsibilities of young actresses working in youth-oriented theatre and their interaction with contemporary audiences. The study emphasizes the importance of observation, emotional memory, life experience, stage movement, and speech culture in the artistic development of an actress. The role of theatre in shaping aesthetic perception and cultural values among young audiences is also considered.

Keywords: theatre art, actress, acting skills, stage character, stage speech, physical expression, directing, dramatic character, psychological state, contemporary theatre.

Kirish

Teatr insoniyatning eng qadimiy va ta'sirchan san'at turlaridan biri sifatida jamiyatning ma'naviy va estetik hayotida muhim o'rin egallaydi. Teatr sahnasida badiiy asarning mazmuni aktyor ijrosi orqali tomoshabinga yetkaziladi. Shu sababli aktyor va aktrisaning ijodiy mahorati spektaklning badiiy qiymatini belgilovchi asosiy omillardan biridir.

Aktrisa sahnada nafaqat muayyan qahramon obrazini ijro etadi, balki uning ichki dunyosi, ruhiy kechinmalari, xarakteri va hayotiy qarashlarini tomoshabinga yetkazadi. Buning uchun ijodkordan yuqori darajadagi kuzatuvchanlik, tasavvur, hissiy xotira, nutq madaniyati va jismoniy tayyorgarlik talab etiladi.

Zamonaviy teatr sharoitida aktyorlik kasbiga qo'yiladigan talablar yanada ortib bormoqda.

Bugungi tomoshabin sahnadagi tabiiylik, samimiylik va psixologik ishonchlilikni qadrlaydi. Shu bois aktrisa uchun faqat matnni yod olishning o'zi yetarli emas. U obrazning ichki mohiyatini anglab, uning ruhiy holatini o'z ijrosi orqali ishonarli tarzda ifodalashi lozim.

Aktrisa ijodida obraz yaratish jarayoni

Teatr san'atida obraz yaratish murakkab va ko'p bosqichli ijodiy jarayondir. Aktrisa avvalo dramaturg tomonidan yaratilgan qahramonning xarakterini o'rganadi. Asarning mazmuni, voqealar rivoji, qahramonning boshqa personajlar bilan munosabati va uning asosiy maqsadi tahlil qilinadi.

Obraz ustida ishlash jarayonida aktrisa quyidagi savollarga javob topishi muhim:

- Qahramon kim?
- Uning asosiy maqsadi nima?
- U qanday ruhiy holatni boshdan kechirmoqda?
- Uning boshqa personajlarga munosabati qanday?
- Voqealar davomida qahramon qanday o'zgaradi?

Mazkur savollarga berilgan javoblar obrazning ichki mantiqini shakllantirishga yordam beradi.

Aktrisa obrazni o'z shaxsiy dunyosidan to'liq ajratib qo'ymasligi, aksincha, o'z hayotiy kuzatuvlari va hissiy tajribasidan ijodiy foydalanishi mumkin. Biroq bu jarayonda shaxsiy tajribani obrazga mexanik tarzda ko'chirish emas, balki uni badiiy qayta ishlash muhimdir.

Sahna nutqi va ovoz imkoniyatlari

Aktrisaning sahnadagi eng muhim vositalaridan biri uning ovozi va nutqidir. To'g'ri talaffuz, aniq artikulyatsiya, ovoz balandligi, intonatsiya va pauzalardan foydalanish qahramonning ruhiy holatini ifodalashda katta ahamiyatga ega.

Bir xil jumla turli intonatsiya bilan aytilganda mutlaqo boshqa ma'no kasb etishi mumkin. Shu sababli professional aktrisa matnning nafaqat mazmunini, balki uning emotsional va intonatsion imkoniyatlarini ham chuqur o'rganishi kerak.

Sahna nutqida quyidagi jihatlar muhim:

1. talaffuzning aniqligi;
2. so'zlarni to'g'ri urg'u bilan aytish;
3. ovozning tabiiyligi;
4. nutq sur'atini vaziyatga moslashtirish;
5. pauzalardan badiiy vosita sifatida foydalanish;
6. hissiy holatni intonatsiya orqali ifodalash.

Ayniqsa, yoshlar teatrida sahna nutqi alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki yosh tomoshabinlar uchun tabiiy va ishonarli nutq ijroning ta'sirchanligini oshiradi.

Aktrisaning plastik ifoda vositalari

Teatrda obraz faqat so'z orqali yaratilmaydi. Aktrisaning yurishi, qarashi, qo'l harakati, tana holati va sahnadagi umumiy plastikasi ham qahramon xarakterini ochib berishga xizmat qiladi.

Masalan, o'ziga ishongan qahramonning yurish-turishi, nigohi va tana holati bilan tortinchoq personajning sahnadagi harakatlari o'rtasida sezilarli farq bo'lishi kerak.

Plastik ifoda vositalaridan ortiqcha foydalanish ham obrazning tabiiyligini buzishi mumkin. Shuning uchun har bir harakat dramaturgik vazifa bilan bog'langan bo'lishi lozim.

Professional aktrisa sahnadagi har bir harakatining maqsadini his qilishi va uni obraz xarakteridan kelib chiqib bajarishi kerak.

Psixologik obraz yaratish

Aktyorlik san'atining eng murakkab jihatlaridan biri qahramonning ichki psixologiyasini ochib berishdir. Tomoshabin ko'pincha personajning aytgan so'zidan ko'ra uning nigohi, sukuti yoki kichik bir harakatidan ko'proq ma'no anglaydi.

Shuning uchun aktrisa qahramonning ichki kechinmalarini o'rganishi va ularni tashqi ifoda vositalari bilan uyg'unlashtirishi zarur.

Psixologik obraz yaratishda hissiy xotira, tasavvur va kuzatuvchanlik katta ahamiyatga ega. Aktrisa turli insonlarning xarakteri, yurish-turishi, nutqi va hayotiy vaziyatlardagi munosabatlarini kuzatish orqali o'zining ijodiy repertuarini boyitadi.

Yoshlar teatrida aktrisaning ijodiy vazifalari

Yoshlar teatri tomoshabinlari o'ziga xos dunyoqarashga ega. Yosh avlod zamonaviy axborot texnologiyalari, kino, seriallar va ijtimoiy tarmoqlar ta'sirida shakllanmoqda. Shu sababli teatr sahnasida yaratiladigan obrazlar tomoshabinning zamonaviy estetik didi bilan hamohang bo'lishi kerak.

Biroq zamonaviylik an'anaviy teatr qadriyatlaridan voz kechishni anglatmaydi. Aksincha, milliy teatr maktabining an'alarini zamonaviy sahna ifoda vositalari bilan uyg'unlashtirish muhim vazifalardan biridir.

Yoshlar teatrida aktrisa tomoshabinga nafaqat estetik zavq, balki ma'naviy va tarbiyaviy ta'sir ham ko'rsatadi. Sahna orqali insoniylik, mehr-oqibat, vatanparvarlik, do'stlik, mas'uliyat va boshqa umuminsoniy qadriyatlarni yetkazish mumkin.

Aktrisa mahoratini rivojlantirish omillari

Aktrisalik mahorati doimiy izlanish va mehnatni talab qiladi. Sahna tajribasi ortgani sari ijodkor o'z imkoniyatlarini chuqurroq anglay boshlaydi.

Mahoratni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

- muntazam sahna mashqlari;
- badiiy adabiyot mutolaasi;
- dramaturgik asarlarni tahlil qilish;
- teatr spektakllarini kuzatish;
- kino va teatr aktyorlarining ijodini o'rganish;
- nutq va ovoz ustida ishlash;
- jismoniy va plastik mashqlar;
- inson xarakterlarini kuzatish;
- turli janrlarda obraz yaratish tajribasini orttirish.

Aktrisa uchun doimiy o'z ustida ishlash ijodiy o'sishning eng muhim shartidir. Chunki har bir yangi rol ijodkor uchun yangi xarakter, yangi ruhiy olam va yangi badiiy tajriba demakdir.

Xulosa

Zamonaviy teatr san'atida aktrisaning ijodiy mahorati sahna asarining badiiy va estetik ta'sirchanligini belgilovchi muhim omillardan biridir. Obraz yaratish jarayoni dramaturgik matnni o'rganishdan boshlanib, uning psixologik mohiyatini anglash, sahna nutqi, plastika, mimika va hissiy ifoda vositalarini uyg'unlashtirish orqali shakllanadi.

Yoshlar teatrida faoliyat yuritayotgan aktrisa uchun zamonaviy tomoshabin bilan ijodiy muloqot o'rnatish, milliy teatr an'alarini zamonaviy sahna talablari bilan uyg'unlashtirish va turli xarakterdagi obrazlarni yaratish alohida ahamiyatga ega.

Shunday qilib, aktrisa mahorati faqat tabiiy iste'dod bilan chegaralanmaydi. U muntazam izlanish, kuzatuvchanlik, kasbiy tayyorgarlik, sahna tajribasi va ijodiy mehnat orqali takomillashib boradi. Professional aktrisa sahnada obrazni shunchaki ijro etmaydi, balki uni o'zining badiiy tafakkuri va ijodiy imkoniyatlari orqali qayta yaratadi. Aynan mana shu jarayon teatr san'atining tomoshabinga kuchli estetik va ma'naviy ta'sir ko'rsatishini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Stanislavskiy K. S. *Aktyorning o'z ustida ishlashi*. — Moskva: Iskustvo.
2. Nemirovich-Danchenko V. I. *Teatr merosi va aktyorlik san'ati*. — Moskva.
3. Meyerhold V. E. *Teatr va aktyorlik san'ati*. — Moskva.
4. Qodirov M. *O'zbek teatri tarixi*. — Toshkent.
5. Rahmonov M. *O'zbek teatri tarixi*. — Toshkent.
6. *Teatr san'ati asoslari*. — Toshkent.
7. Aristotel. *Poetika*. — Toshkent.
8. Brook P. *The Empty Space*. — London: Penguin Books.
9. Grotowski J. *Towards a Poor Theatre*. — London: Methuen.
10. Pavis P. *Dictionary of the Theatre: Terms, Concepts, and Analysis*. — University of Toronto Press.